

Begrepp

BLÅ BÅRD

En blå bård är det öppna vattenområdet som kan finnas mellan en landstranden och sjöarnas vassbälten. Den optimala strandängens bör ha en några meter bred öppen vattenspegel mellan vassen och den betade strandängens. Denna bör vara grund och rik på vegetation. Den blå bården är en av gåddans favoritlekplatser. Den blå bården utgör också ett idealiskt skafferier både för simänder och för fåglar som äter småfisk och för de kräldjur som trivs i grunda varma vatten.

▲ Blå bård

BLÅ INFRASTRUKTUR

Blå infrastruktur är ett ekologiskt fungerande nätverk av vattenmiljöer. Genom att upprätthålla och vidta åtgärder för en sammanhängande grön och blå infrastruktur som stöder vandring och spridning av arter kan biologisk mångfald och ekosystemtjänster bevaras och utvecklas.

HOTADE ARTER

En art som i rödlistan (se Rödlistade arter) kategoriserats som Akut hotad (CR), Starkt hotad (EN) eller Sårbar (VU) klassas som hotad.

EKOLOGISK OCH KEMISK STATUS

För att kunna bedöma och jämföra hur vattnet mår finns ett system för att klassificera ekologisk och kemisk status i grundvatten, vattendrag, sjöar, hav- och kustvatten.

Ekologisk status/potential

Om vattenförekomsten är konstgjord används begreppet ekologisk potential istället för ekologisk status.

Vattnets ekologiska status bedöms bland annat utifrån förekomsten av fisk, bottenlevande organismer, växter och fysiska förhållanden som exempelvis exploatering av strandzonen i form av hamnverksamheter och bostäder. Utöver biologiska värden undersöks också vattnets kemiska egenskaper. Vatten som inte uppnår en god status till följd av exempelvis försurning, övergödning och miljögifter (särskilt förorenande ämnen) kan inte heller nå en god ekologisk status. Den ekologiska statusen kan bedömas som hög, god, måttlig, otillfredsstillande eller dålig.

Kemisk status

Genom att mäta halterna av vissa föroreningar, prioriterade ämnen, i ytvatten, sediment eller biologiskt material, bedöms om vattenförekomsten uppnår en god kemisk status eller inte. Föroreningar som har negativ inverkan på vattnets kemiska status är exempelvis kvicksilver, TBT och bromerade flamskyddsmedel (PBDE).

Lidingö ligger i "Stockholms inre skärgård och Igelbäckens, Edsvikens och Brunnsvikens åtgärdsområde". Av de 28 ytvattenförekomsterna i åtgärdsområdet är det endast tre sjöar som uppnår god ekologisk status. Ingen av ytvattenförekomsterna uppnår god kemisk status på grund av förekomsten av kvicksilver och polybromerade difenyletrar (PBDE). Om dessa två prioriterade ämnen undantas, uppnår 20 vattenförekomster god kemisk status. Bland de som inte uppnår god kemisk status finns Lilla och Stora Värtan samt Askrikefjärden. Enligt EU:s vattendirektiv skulle alla vattenförekomster ha uppnått god status senast 2015, men de flesta av vattenförekomsterna har fått en tidsfrist till antingen 2021 eller 2027.

EKOSYSTEMTJÄNSTER

Ekosystemtjänster är alla de funktioner som gynnar människan och produceras av jordens ekosystem. Det gäller såväl naturliga som mänskligt påverkade ekosystem.

Landskapets gröna och blå strukturer förser oss exempelvis med reglering och fördröjning av vattenflöden, vattenrening, skydd mot extrema väder, förbättrat utomhusklimat, fisk, hälsa, sinnliga upplevelser och naturpedagogik. Biologisk mångfald och ekologiskt samspel/spridningsmöjligheter är exempel på understödjande ekosystemtjänster. De skapar förutsättningar för att andra tjänster ska fungera.

Ekosystemtjänster i urbana miljöer är en förutsättning för hållbarhet. Vissa tjänster kan kortsiktigt gå att ersätta med tekniska system, men är kostsamt och sårbart jämfört med vad komplexa ekosystem förser oss med gratis.

ESKO

Benämningen ESKO innebär Ekologiskt Särskilt Känsliga Områden. Sådana mark- och vattenområden ska enligt miljöbalken alltid beaktas i miljökonsekvensbeskrivningar, detaljplanering och tillståndsfrågor och så långt som möjligt skyddas mot ingrepp som kan skada naturmiljön. Områden kan vara ESKO-klassade av olika skäl:

Artrika områden med höga naturvärden

Ett område med många rödlistade, hotade eller sällsynta arter är sannolikt ett ESKO-område. Dessa områden innehåller ofta många arter som är ovanliga till följd av att deras livsmiljöer har skadats eller gått förlorade. Ett ESKO-område behöver dock inte vara dokumenterat artrikt, det kan ha fått benämningen på grund av andra viktiga funktioner, exempelvis om de hyser nyckelarter.

Ekosystem som lätt rubbas av ingrepp

Vissa naturmiljöer är känsliga för störningar och ingrepp då vissa ekologiska funktioner lätt kan störas. En våtmark är till exempel starkt beroende av en fungerande vattenbalans. Om våtmarken dikas ut försvinner många växt- och djurarter och naturtypens ekologiska funktioner går förlorade.

Naturtyper som har svårt att återhämta sig

Vissa naturtyper har ogynnsamma förutsättningar för återväxt. Ett exempel är hållmarkstallskog som behöver lång tid för att lyckas etablera sig på magra, torra hållmarker.

Skadade naturmiljöer

Förorenade sjöar eller vattendrag är exempel på skadade ekosystem som kräver särskild hänsyn för att kunna återhämta sig.

MILJÖKVALITETSNORM (MKN)

För att kunna reducera utsläpp som påverkar miljö och hälsa finns internationellt samordnade miljökvalitetsnormer för vatten, luft och buller. Normerna gör det enklare att efter mätningar bedöma och jämföra kvaliteten exempelvis i olika vattendrag. Underlaget används för att avgöra var åtgärder behövs för att uppnå en god status till en angiven tidpunkt. De flesta av Stockholmsområdets vattenförekomster ska ha uppnått god ekologisk och kemisk status till antingen 2021 eller 2027.

NATURVÄRDESDINVENTERING

Syftet med en naturvärdesinventering (NVI) är att beskriva och värdera naturområden för att identifiera biologisk mångfald i ett avgränsat område. Naturvärdesinventeringar tas ofta fram som underlag till miljökonsekvensbeskrivningar (MKB) för att kunna bedöma påverkan på naturmiljöer vid till exempel en exploatering. Den svenska standarden för naturvärdesinventering, SS 199000, publicerades 2014. Samma år publicerades den tekniska rapporten som är ett komplement till standarden, SIS/TR 199001.

NYCKELBIOTOP OCH LIMNISK NYCKELBIOTOP

En nyckelbiotop är ett skogsområde med en speciell naturtyp som har stor betydelse för skogens flora och fauna och har förutsättningar att hysa hotade och rödlistade arter. Dessa arter uppträder inte slumpartat och jämnt utspritt i skogslandskapet utan finns ofta på vissa platser. Ett skogsområde kan vara en nyckelbiotop på grund av en speciell skogshistoria eller på grund av sällsynta ekologiska förhållanden. Några nyckelbiotoper uppträder bara i vissa terränglägen som till exempel strandskogar, raviner och rasbranter.

Limniska nyckelbiotoper är sträckor med ovanliga vattendragsbiotoper, områden med hotade eller sällsynta arter eller områden med opåverkade växt- och djursamhällen. Exempel på limniska nyckelbiotoper är opåverkade, blockrika vattendragssträckor, kvillområden, bäckraviner och meandrande partier.

PFOS

PFOS, perfluoroktansulfonat tillhör gruppen perfluorerade organiska ämnen, som har det gemensamt att alla väteatomer, bundna till kolkedjan, är utbytta mot fluoratomer och till kolkedjans ena ände har en reaktiv sulfonatgrupp bundits. Det finns flera hundra kemiska föreningar med denna struktur. PFOS har tidigare använts i rengöringsmedel, brandsläckningskum samt i impregneringsmedel. PFOS bryts inte ner i miljön vare sig på kemisk eller biologisk väg. PFOS har funnits i den svenska miljön sedan 1960-talet och mängden har ökat sedan dess. Undersökningar av fisk visar att PFOS är spridd i relativt låga halter i sjöar och längs kusten i hela Sverige. PFOS förekommer däremot i relativt höga halter i svenska uttrar och minskar. Halterna av PFOS är ett av de prioriterade ämnena som bedöms vid klassning av kemisk status.

RESILIENS

Brett hålet beskriver resiliens kapaciteten hos ett system, exempelvis ett ekosystem att hantera förändringar och fortsätta att utvecklas. Resiliens handlar om motståndskraft, förmågan att återhämta sig, om anpassningsförmåga samt om förmågan att vända chocker och

störningar till möjligheter till förnyelse.

Alla ekosystemtjänster alstras av olika, ofta specifika, processer och karaktärer i landskapet samt intressen och behov hos de mänskliga användarna. Eftersom dessa förutsättningar oftast skiljer sig mellan ekosystemtjänsterna kommer olika förändringar, som klimatförändring eller ökat besöksstryck, att påverka ekosystemtjänster olika. Förmågan hos en viss tjänst att finnas kvar över tid, förändringar till trots, kan kallas specifik resiliens.

RÖDLISTAN OCH RÖDLISTADE ARTER

Rödlistning är ett system som utvecklats av den internationella naturvårdsunionen (IUCN) för att utvärdera tillståndet för arter i naturen. Den svenska rödlistan är en prognos över risken för att enskilda arter dör ut i Sverige. Den är ett hjälpmedel för att göra naturvårdsprioriteringar, men har ingen juridisk status. Rödlistan tas fram av ArtDatabanken vid SLU och fastställs av Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten. En art klassad är rödlistad om den kategoriserats som Akut hotad (CR), Starkt hotad (EN), Sårbar (VU), Nära hotad (NT), Nationellt utdöd (RE) eller Kunskapsbrist (DD). En art kategoriserad som Livskraftig (LC) är inte hotad eller rödlistad.

STRANDSKYDD

Strandskyddet tillkom 1950 med syftet att bevara allmänhetens friluftsliv. Numera syftar strandskyddet också till att bevara land- och vattenområden för att de är långsiktigt biologiskt värdefulla. Det generella strandskyddet är 100 meter från strandkanten både på land och i vattenområdet och inkluderar även undervattensmiljön. Strandskyddet gäller stränder vid havet, insjöar och vattendrag. Det är förbjudet att inom strandskyddsområden vidta vissa åtgärder, som till exempel att uppföra nya byggnader eller bryggor. Bestämmelserna gäller både i tätort och i glesbygd. På vissa platser är strandskyddet utökat upp till 300 meter.

VATTENDIREKTIVSTERMER

Prioriterade ämnen

I EU:s vattendirektiv finns en förteckning över ämnen som är prioriterade för åtgärder med syftet att förhindra förorening av vatten. De är utvalda antingen på grund av att de utgör en risk för ytvattenmiljön och/eller för att de finns uppmätta i ytvatten inom EU. Ämnena har EU-gemensamma miljökvalitetsnormer och används vid bedömningen av kemisk status.

Särskilda förorenande ämnen (SFÄ)

Särskilt förorenande ämnen är miljögifter som inte klassificerats som prioriterade ämnen, men som bedöms utgöra en risk för människor, vattenlevande organismer eller djur som tar sin föda från vatten-

miljön. Betydande mängd innebär så hög koncentration att det kan hindra att en god ekologisk status uppnås.

Särskilda förorenade ämnen och deras respektive gränsvärden återfinns i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter. Varje land i EU tar fram egna listor och gränsvärden för särskilt förorenande ämnen. Dessa gränsvärden används vid bedömning av ekologisk status.

VATTENFÖRVALTNING

EU:s vattendirektiv

År 2000 antogs EU:s vattendirektiv. Det är ett ramdirektiv som syftar till att skapa en internationellt samordnad och hållbar vattenförvaltning av sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten.

Vattendirektivet införlivades i svensk lagstiftning år 2004, bland annat via vattenförvaltningsförordningen och miljöbalken. Landet delades in i fem distrikt baserat på de naturliga gränser som skiljer olika vattensystem/avrinningsområden åt. Stockholms län tillhör Norra Östersjöns distrikt. I varje distrikt har en länsstyrelse utsetts till vattenmyndighet. I Norra Östersjöns distrikt är Länsstyrelsen i Västmanland vattenmyndighet. Tillsammans med Sveriges fyra övriga vattenmyndigheter följer de upp arbetet kring vattenfrågor och rapporterar vidare till EU om miljökvalitetsnormerna uppnås eller inte. Vattenförvaltningen bedrivs i cykler om 6 år.

På lokal nivå ansvarar kommunerna för att vidta de åtgärder som krävs enligt vattendistriktets åtgärdsprogram.

Vattenförekomst

Vattendirektivets miljökvalitetsnormer omfattar endast så kallade vattenförekomster. Det finns både grund- och ytvattenförekomster. Ytvattenförekomster är i juridisk mening sjöar större än 1 km², vattendrag vars tillringsområde överstiger 10 km² och havsområden.

VATTENVERKSAMHET

Åtgärder som syftar till att förändra vattnets djup eller läge genom muddring, grävning eller rensning; uppförande av anläggningar i vattenområde genom utfyllnad, pålning eller gjutning; bortledning av grundvatten eller infiltration för att öka grundvattenmängden är per definition vattenverksamhet. Bestämmelserna om vattenverksamhet finns i 11 kapitlet miljöbalken.

Referenser

AquaBiota 2015. Marin naturvärdesbedömning av Lidingös kustvatten. AquaBiota Report 2015:12.

Ecomcom 2016. Inventering av fladdermöss i Lidingö stad. Daterad 2016-03-01.

Fjellstedt, Jonas 2008. Inventering av skyddsvärda kuststräckor för Lidingö stad. Vilka områden bör prioriteras vid ett oljeutsläpp. Examensarbete Miljö- och hälsoskydd, Institutionen för naturgeografi och kvartärgeologi. Stockholms Universitet.

Göteborgsregionens kommunalförbund 2014. Ekosystemtjänster ur ett kilperspektiv - Metoder för kartläggning -Delrapport inom pilotprojektet Delsjön-Härskogekilen.

Havs- och vattenmyndighetens författningssamling 2013. Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om klassificering och miljö kvalitetsnormer avseende ytvatten. HVMFS 2013:19.

Havs- och vattenmyndighetens författningssamling 2015. Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om ändring i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2013:19) om klassificering och miljö kvalitetsnormer avseende ytvatten. HVMFS 2015:4.

Hedblom 2014. Bird song diversity influences young people's appreciation of urban landscapes. Göteborgs universitet

Kommunförbundet i Stockholms län 2013. Robust avloppsvattenrening i Stockholms län – en utblick mot 2020 med fokus på recipienten. VAS rapport 12, 2013.

Lidingö stad 2012. Landskapskaraktärer på Lidingö. Övergripande analys.

Lidingö stad 2012. Lidingö parkprogram. Åtgärder 2013-2017.

Lidingö Stad 2012. Översiktsplan.

Lidingö stad 2013. Lidingös gröna kulturmiljöer. Sammanställning.

Lidingö stad 2013. Lidingö trafik 2030. Lidingö möter framtiden – en trafikstrategi. Daterad 2013-11-04.

Lidingö stad 2013. Policy för dagvattenhanteringen i Lidingö stad. Daterad 2013-03-12.

Lidingö stad 2014. Grönplan för Lidingö. Antagen 2014-09-29.

Lidingö stad 2016. Miljöprogram 2016-2020.

Länsstyrelsen i Stockholms län 2011. Klimat- och sårbarhetsanalys för Stockholms län. Rapport 2011:28.

Länsstyrelsen i Stockholms län 2014. Regionalt program för efterbehandling av förorenade områden. Stockholms län 2015 – 2017. Rapport 2014:17.

Länsstyrelsen i Stockholms län 2015. Rekommendationer för lägsta grundläggningsnivå längs Östersjökusten i Stockholms län.

Länsstyrelsen i Stockholms län 2017. Rekommendationer för lägsta grundläggningsnivå längs vattendrag och sjöar i Stockholms län – med hänsyn till risken för översvämning. Fakta 2017:1.

Länsstyrelsen i Stockholms län 2017. Anmälan om vattenverksamhet.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län 2013. Miljövänliga småbåtshamnar. Handbok med checklista, för planering och utveckling av miljövänliga småbåtshamnar. Projekt Hav möter land Länsstyrelsens rapport 2013:33.

Naturvatten 2015. Objektfaktblad: Kottlasjön 2015-12-16, Stockbysjön 2015-12-16, Västra Långängskärret 2015-12-15, Stockbyån 2015-12-15 och Mølnaan 2015-12-16.

Naturvatten 2015. Status och naturvärden i sjöar och vattendrag, Lidingö 2015. Kottlasjön, Stockbysjön, Västra Långängskärret, Stockbyån och Mølnaan.

Naturvatten 2015. Läckagebenägen fosfor i Kottlasjöns sediment. Underlag för åtgärdsplanering, Lidingö kommun 2015.

Naturvatten 2016. Fisksamhällen, växtplankton och miljögifter i Lidingös sjöar 2016.

Naturvatten 2016. Kottlasjön – mot god ekologisk status. En bedömning av åtgärdsbehov och åtgärdsalternativ i syfte att nå god ekologisk och kemisk status.

Naturvårdsverket 2003. Bevarande av värdefulla naturmiljöer i och i anslutning till sjöar och vattendrag. Vägledning. Rapport 5330.

Naturvårdsverket 2013. Riksantikvarieämbetet, Handisam, Tillgängliga natur- och kulturområden, En handbok för planering och genomförande av tillgänglighet-åtgärder i skyddade utomhusmiljöer.

Naturvårdsverket 2017. Argument för mer ekosystemtjänster. Rapport 6736.

Spacescape 2013. Lidingö Sociotopkarta. Kartläggning av grönområdenas vistelsevärden. 2014-09-29.

Stigsdotter 2005. Landscape Architecture and Health, Evidence-based health - promoting design and planning. Doktorsavhandling 2005:55, Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap, SLU.

Stockholms läns landsting 2013. Regional miljöstrategi för vatten. Stockholms läns landstings miljöstrategiska arbete med vatten.

Stockholms Läns Landsting 2017. Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen - RUF5 2050. Europas mest attraktiva storstadsregion. Utställning 27 juni – 30 november 2017.

Stockholms miljöförvaltning 2016. Behov av samsyn vid båtclubbstillsyn- båtbottnfärg/biocidfärg.

Sveriges Geologiska Undersökning. Kartvisaren. www.sgu.se.

Sweco 2016. Drift- och underhållsplan 2013-2022. Konstbyggnader Lidingö stad, Tekniska förvaltningen. Daterad 2016-03-15.

Tyréns 2010. Lidingö - Analys av översvänningskartering. Daterad 2010-09-01.

Tyréns 2011. VA-plan för Lidingö stad. Planering för VA-försörjning utanför nuvarande verksamhetsområde. Daterad 2011-05-06.

Ulrich 1983. Aesthetic and affective responses to natural environments. I: Behaviour and the Natural Environment, s. 85-125. New York: Plenum Press.

Vattenmyndigheten för norra Östersjön vattendistrikt / Länsstyrelsen i Västmanlands län 2016 Förvaltningsplan 2016-2021 för norra Östersjöns vattendistrikt (beslutad 2016-12-16) Del 4. Åtgärdsprogram. Stockholms inre skärgårds och Igelbäckens, Edsvikens och Brunnsvikens åtgärdsområden - underlag till åtgärdsprogram.

VISS Vatteninformationssystem Sverige. <https://viss.lansstyrelsen.se>
Daterad 2016-12-21.

WRS 2016. PM – Beräknad extern fosforbelastning på Kottlasjön.
Daterad 2016-12-21.